

Proposta Marc per a un Model de Serveis Bibliotecaris als Micropobles de Catalunya

CAMÍ (Cultura i Accés als Micropobles Interconnectats) és el nom proposat per a la xarxa nacional de serveis bibliotecaris als territoris rurals i micropobles. L'acrònim simbolitza progrés, connexió i arrelament territorial, evocant els camins que uneixen comunitats rurals entre elles i amb la resta del món. CAMÍ identifica el conjunt d'accions orientades a reforçar la lectura, la cohesió comunitària i la inclusió digital als micropobles. Una xarxa estable, cooperativa i coordinada, orientada a garantir l'equitat territorial i l'accés universal a la cultura en els micropobles.

Introducció: Un repte de país per a l'equitat territorial

Aquest document presenta una proposta estratègica per garantir el dret universal a la cultura i la lectura als micropobles de Catalunya, entesos com aquells municipis de menys de 1.000 habitants. L'objectiu és definir un model de serveis bibliotecaris viable, sostenible i adaptat a les realitats del món rural, superant les barreres que han impedit fins ara un desplegament efectiu del sistema bibliotecari en aquests territoris. El marc normatiu actual, la Llei 4/1993 del Sistema Bibliotecari de Catalunya, va ser concebut principalment per a municipis mitjans i grans, generant un desequilibri territorial que deixa enrere una part significativa de la població i del territori.

Aquesta proposta neix del treball col·laboratiu d'un grup impulsat per l'**Associació de Micropobles de Catalunya**. Aquest grup ha aplegat responsables polítics, tècnics culturals, bibliotecaris i voluntaris, que des de les seves diverses realitats han aportat una visió integral i arrelada al territori. El document que se'n deriva parteix d'una diagnosi compartida de la situació actual per articular un model de governança, finançament i serveis capaç de respondre als reptes demogràfics, socials i culturals del segle XXI.

L'estructura d'aquest informe analitza en primer lloc les mancances del model actual, redefineix a continuació la missió d'una biblioteca en un micropoble, i finalment detalla una proposta concreta de governança, finançament i recursos humans. Aquesta anàlisi es complementa amb l'estudi de models d'èxit en altres territoris i conclou amb una sèrie de recomanacions operatives. La necessitat urgent d'actuar per garantir l'equitat territorial ens obliga a analitzar a fons la situació de partida per construir solucions duradores i eficaces.

1. Diagnosi de la situació actual: més enllà del bibliobús

Una anàlisi crítica de la situació actual revela que els models existents de servei bibliotecari són insuficients per satisfer les necessitats dels micropobles. Les conclusions extretes de les sessions del grup de treball evidencien una sèrie de mancances estructurals que requereixen una resposta política coordinada i un canvi de paradigma. El sentiment generalitzat és que, malgrat els esforços locals, el sistema actual no ofereix les eines adequades per garantir un accés cultural equitatiu i de qualitat arreu del territori.

Els punts clau d'aquesta diagnosi són:

- **Inadequació del Marc Normatiu:** La Llei 4/1993 del Sistema Bibliotecari, pensada per a municipis mitjans i grans, ha quedat desfasada per donar resposta a les necessitats actuals dels micropobles. Cal una **actualització profunda del marc normatiu** que reconegui la singularitat del món rural, flexibilitzi estàndards i incorpori nous models organitzatius, incloent-hi **perfils professionals diversos i itinerants** que donin suport operatiu als municipis amb menys capacitat. La Llei preveu que els consells comarcals tinguin un paper clau en l'atenció al món rural, però aquesta funció només s'ha desplegat a una de les 41 comarques rurals del país i, a més, sense un finançament estable que en garanteixi la continuïtat. Això genera un buit estructural que impedeix assegurar un accés cultural equitatiu arreu del territori.
- **Insuficiència dels Serveis Mòbils:** Tot i el valor històric i funcional del bibliobús, la seva presència és discontinua i no garanteix la creació de comunitat, la dinamització cultural ni l'arrelament que un espai físic estable pot oferir. A més, la seva cobertura és desigual, deixant fora demarcacions senceres com **Tarragona, Girona i parts de Lleida i Barcelona**, la qual cosa demostra que no és una solució escalable per a tot el país.
- **Desigualtat Territorial:** La manca de desplegament de funcions comarcals i la diversitat de models segons diputació generen un greuge comparatiu evident. Per revertir-lo, el nou model ha de situar la xarxa local existent com a base operativa, especialment en municipis petits, i incorporar l'escola com a nucli vertebrador dels serveis culturals i educatius. En els micropobles, apart de l'ajuntament, l'escola és sovint l'única infraestructura pública estable i un espai d'arrelament comunitari; per això, el pla proposa recolzar explícitament que **les biblioteques rurals es despleguin a partir d'aquest ecosistema escolar**, integrant-hi biblioteca escolar, punt de lectura i espai comunitari.
- **Invisibilitat Institucional i Precarietat de Recursos:** Un tema recurrent, articulat amb contundència per bibliotecaris i responsables locals, és un profund sentiment d'invisibilitat institucional ("invisibles per als polítics", com assenyalava una bibliotecària), malgrat ser un servei molt valorat per les seves comunitats. Aquesta percepció es tradueix en una precarietat crònica de recursos, amb pressupostos municipals extremadament limitats, una forta dependència del voluntariat i una absència gairebé total de personal tècnic estable ni de mitjans de suport als professionals que treballen a les biblioteques rurals.
- **Recursos Humans: Professionalització, Diversitat de Perfils i Itinerància:** el capital humà és l'eix transformador del nou model. Més enllà del perfil tradicional de bibliotecari, cal incorporar **equips mixtos** formats per dinamitzadors socioculturals, tècnics itinerants, professionals digitals i personal de suport que puguin operar en xarxa a escala comarcal. Aquests perfils itinerants —coordinats des del consell comarcal o des de nodes territorials— permeten garantir qualitat, continuïtat i equitat en municipis que no poden sostenir un equip propi. Aquesta diversitat professional i territorial és clau per reforçar la dinamització, el suport educatiu i la inclusió digital.

Superar aquests obstacles exigeix redefinir el concepte de biblioteca rural, no com una versió a escala reduïda del model urbà, sinó com un servei multifuncional adaptat, flexible i profundament arrelat a la seva comunitat.

2. La Visió: Què ha de ser una biblioteca en un micropoble?

És imprescindible superar la visió clàssica de la biblioteca com un magatzem de llibres per posicionar-la com una infraestructura pública estratègica per al desenvolupament rural, l'ancoratge demogràfic i la resiliència social. La biblioteca d'un micropoble ha d'esdevenir un espai dinàmic que actuï com a catalitzador de la vida comunitària, la "cohesió, les oportunitats i el futur" del territori. Els consensos assolits pel grup de treball dibuixen una visió compartida on la biblioteca esdevé un servei estratègic per al desenvolupament local, la cohesió social i l'equitat d'oportunitats.

Els serveis essencials que ha d'oferir aquest nou model són:

1. **Node de Connexió Educativa:** La biblioteca ha de ser una aliada estratègica de les Zones Escolars Rurals (ZER) i dels plans educatius d'entorn. Actuant com un **pont entre l'escola i la comunitat**, pot reforçar els hàbits lectors, oferir suport a l'aprenentatge al llarg de la vida i garantir que els infants i joves tinguin accés a recursos educatius de qualitat, compensant les limitacions de les biblioteques escolars.
2. **Espai Comunitari Polivalent:** Concebuda com el "cor comunitari" del poble, la biblioteca ha de ser un espai flexible i acollidor. Un lloc de trobada intergeneracional on es puguin organitzar des de tallers de capacitat digital per a la gent gran fins a clubs de lectura, activitats formatives o simplement converses informals que enforteixin els vincles socials i la cohesió de la comunitat. La base per a garantir de la capacitat de gaudir dels drets culturals a les àrees rurals.
3. **Garant de l'Equitat Cultural i Digital:** Més enllà del préstec de llibres, la biblioteca ha de garantir que tots els ciutadans, visquin on visquin, tinguin accés a col·leccions actualitzades, a una programació cultural de qualitat i, de manera crucial, a suport tecnològic. Aquesta funció és vital per combatre la bretxa digital, oferint no només connexió a internet, sinó també l'acompanyament necessari per desenvolupar competències digitals.
4. **Motor d'Arrelament i Coneixement Local:** La biblioteca té un paper fonamental com a espai per a la memòria i la identitat del territori, recollint i difonent el patrimoni local. Alhora, ha de ser l'eix vertebrador d'un **ecosistema cultural territorial**, connectant amb altres entitats i serveis (arxius, museus, associacions) per evitar la fragmentació d'esforços i aprofitar totes les riqueses patrimonials, materials i immaterials, del municipi.

Aquesta visió transformadora només serà possible si es construeix sobre una base sòlida que defineixi clarament com s'ha d'organitzar, finançar i dotar de personal aquest nou model de servei.

3. Proposta de Model: governança, finançament i recursos humans

Per fer viable la visió d'una biblioteca rural com a motor comunitari, el model operatiu ha de basar-se en una governança eficient i coordinada, un finançament estable i una política de recursos humans flexible i professionalitzada. Tot plegat ha de quedar inscrit en un **Pla de lectura pública als Micropobles de Catalunya**, específic i apamat, que permeti ordenar l'estratègia territorial amb criteris d'equitat i sostenibilitat.

3.1 Governança: Un Model Cooperatiu i Multinivell

La diversitat territorial de Catalunya exigeix un model que combini proximitat, suport supralocal i lideratge institucional efectiu. Per això, és imprescindible reforçar la **coordinació interadministrativa**, evitant duplicitats i assegurant que cada administració assumeixi les seves competències reals.

En aquest esquema, es proposa que:

- **El Departament de Cultura lideri el model**, garantint coherència, equitat i la visió de país.
- La Generalitat assumeixi un **Servei d'Inspecció i Coordinació** específic per al món rural, encarregat d'ordenar, validar, donar suport i assegurar la qualitat del servei a escala nacional.
- Aquest paquet competencial inclogui també **un cos de suport a les biblioteques escolars**, clau en micropobles on l'escola és l'eix vertebrador de la vida comunitària i l'equipament més estable del municipi. La coordinació entre biblioteca pública i biblioteca escolar és essencial i ha de formar part del mateix sistema, sota una mateixa estratègia educativa i cultural.

Aquest lideratge no resta protagonisme al món local: **cal que totes les administracions s'involucrin**, però dins un marc clar on la Generalitat marca l'estratègia, els criteris de qualitat i els instruments de planificació.

Pel que fa a la resta d'administracions:

- **Els ajuntaments** aporten l'arrelament i la proximitat.
- **Els consells comarcals** coordinen tècnicament la xarxa, gestionen serveis itinerants, centralitzen compres i despleguen suport professional.
- **Les diputacions** reforcen els serveis de proximitat, la logística i el desenvolupament o actualització dels serveis mòbils.

En conjunt, el model ha de funcionar **com una xarxa**, no com 947 solucions aïllades, evitant solapaments i garantint circulació fluida de recursos, professionals i activitats. I adoptant unes bases territorials que s'ajustin a les especificitats dels territoris i no a la planta institucional.

La diversitat territorial de Catalunya exigeix un model de governança adaptable, dissenyat per ajustar-se a la diversa realitat territorial de Catalunya, que combini la proximitat de l'acció municipal amb el suport d'estructures supralocals. Es proposa un model de corresponsabilitat institucional on cada nivell administratiu assumeixi rols clars

i complementaris, garantint que cap municipi hagi d'afrontar aquest repte en solitari i que l'organització concreta s'haurà d'ajustar a una realitat territorial que no és homogènia: Hi ha serveis regionals prestats de manera diversa, comarques amb molts municipis i altres amb pocs, orografies diverses, biblioteques centrals urbanes de vocació exclusivament urbana i altres amb projecció rurals. La clau és la cooperació i la coordinació per optimitzar recursos i garantir l'equitat i una organització territorial adequada.

Parlar dels ajuntaments de fins a 5.000 habitants posa en una mateixa situació ajuntaments amb capacitats massa diverses per a tractar-les iguals i convé definir serveis en funció de la població d'un territori que coopera que no creïn jerarquies ni serveis que tinguin la qualitat definida respecte la població.

La capacitat operativa dels micropobles obliga a dissenyar un model basat en la xarxa i el suport prestat des d'àmbits supralocals.

Nivell Administratiu	Rols i Responsabilitats Proposats
Ajuntaments	Actuar com a primera baula del servei, garantint la proximitat amb la ciutadania, la gestió de l'espai físic i la implicació activa de la comunitat local en el projecte.
Consells Comarcals	Exercir la coordinació tècnica a escala supramunicipal, mitjançant: Suport itinerant al personal. Gestió d'una central de compres per optimitzar recursos. Lideratge en la dinamització d'activitats en xarxa. El model de les Garrigues és un exemple funcional d'aquesta escala. Identificar les biblioteques que actuïn com a nodes dels sistemes i crear les organitzacions que es requereixin (sistemes de suport)
Diputacions	Donar suport a les activitats de proximitat, la logística, el finançament d'equipaments i la prestació i modernització dels serveis mòbils com el bibliobús, integrant-los en el model de xarxa.
Generalitat de Catalunya	Definir el marc estratègic nacional, coordinar el sistema per garantir l'equitat territorial, liderar un programa de finançament estable i plurianual de la xarxa comarcal, i impulsar plans de formació especialitzats. Obrir les biblioteques de les escoles rurals al poble i incorporar-les al sistema

3.2 Finançament: cap a la sostenibilitat i l'equitat

Cal abandonar el model de subvencions puntuals i irregulars per avançar cap a un sistema de finançament estable i plurianual que garanteixi la continuïtat dels serveis i la planificació a mitjà termini. La sostenibilitat del model depèn d'un compromís compartit entre les diferents administracions i un esquema financer estable basat en transferències o en contractes programes a llarg. El **marc orientatiu proposat pel grup de treball** proposa que s'estableixi un esquema de finançament del sistema, assignant costos a cada institució d'acord amb el quadre de rols i responsabilitats i caldrà preveure com la Generalitat dota els consells comarcals per a fer les tasques que té encomanades

És fonamental que la prioritat de la inversió es reorienti i inclogui equipaments diversos com les biblioteques de les escoles rurals, centres multiserveis o equipaments d'entitats, garantint estàndards de dotació assequibles. Els recursos s'han de destinar principalment a la **dinamització, el personal i la formació**, que són els elements que realment transformen una col·lecció de llibres en un servei viu per a la comunitat. Aquesta reorientació és una conclusió estratègica clau. Tot i que una enquesta interna va revelar que la prioritat instintiva dels actors locals se centra en els "Equipaments" (un 60% de les respostes), el consens assolit en el debat del grup de treball confirma que el veritable retorn de la inversió rau en el capital humà. Aquesta inversió pública està plenament justificada, com demostren estudis en territoris com **Galícia (3,85 € de retorn per cada euro invertit) o Navarra (entre 3,49 € i 4,66 €)**.

La sostenibilitat del model exigeix abandonar el paradigma de subvencions puntuals i apostar per un **finançament estructural** i plurianual. Aquest finançament ha d'estar alineat amb el lideratge del Departament de Cultura i amb l'estratègia nacional per a micropobles.

El finançament del nou model no pot basar-se en subvencions anuals ni en percentatges rígids, sinó en un **contracte-programa estructural amb una vigència que superi els quatre anys d'una legislatura**. Només un acord plurianual d'aquest abast pot garantir continuïtat, planificació i estabilitat del servei. En aquest marc, cada administració ha d'aportar els recursos necessaris segons les funcions que té encomanades: la Generalitat ha d'assegurar el finançament base (xarxa comarcal, inspecció, suport a biblioteques escolars i formació); les Diputacions han de contribuir de manera estable al personal i als serveis itinerants; els Consells Comarcals han de gestionar els equips compartits, i els ajuntaments han de proveir espais i proximitat. La sostenibilitat del model depèn d'assignar recursos d'acord amb les funcions, no d'establir un percentatge previ.

Això assegura un model **coherent**, sense duplicitats i amb capacitat de monitoratge real.

En la política de compres i dinamització cultural, el model ha d'incorporar de manera preferent **proveïdors locals**, incloent-hi llibreries i editorials de proximitat, com a agents estratègics del territori. Aquesta integració reforça el teixit econòmic local, afavoreix la bibliodiversitat i garanteix que la inversió pública tingui un retorn directe en els micropobles i comarques rurals.

3.3 Recursos Humans: Professionalització i Suport a la Xarxa

El model de recursos humans ha de fugir de la rigidesa actual. A les zones rurals, la clau és **obrir perfils professionals**, no limitar el servei exclusivament als perfils bibliotecaris tradicionals.

Els equips han d'incloure:

- Bibliotecaris especialitzats.
- Dinamitzadors socioculturals.
- Tècnics digitals i d'inclusió digital.
- Professionals itinerants (tecnologia, gestió cultural, dinamització lectora, suport educatiu).

Aquests perfils són imprescindibles per:

- Donar continuïtat a un servei que no pot dependre d'un únic professional.
- Atendre funcions que van més enllà de la gestió bibliogràfica (educació, comunitat, digitalització)
- Fer viable la professionalització en territoris amb molt poca població.
- Connectar la biblioteca amb l'escola, el teixit associatiu i la realitat digital.

Una part del personal itinerant podria ser finançat per les Diputacions, mentre que la gestió laboral (contractació, nòmines i seguiment administratiu) hauria de recaure en administracions més properes al territori —preferentment consells comarcals o ajuntaments de major capacitat operativa—. Aquest model permet aprofitar la fortalesa econòmica de les Diputacions sense perdre proximitat en la gestió ni crear duplicitats administratives.

4. Aprenentatges d'altres territoris: models de referència

La proposta per a Catalunya no parteix de zero, sinó que s'inspira i aprèn de bones pràctiques consolidades en altres territoris que han afrontat amb èxit reptes demogràfics i de cohesió territorial similars. L'anàlisi de models com el francès, el gallec o el navarrès ofereix lliçons valuoses i valida l'enfocament cooperatiu, planificat i flexible que es proposa per al nostre país.

El Model Francès: Cooperació Intermunicipal i Suport Departamental

A França, el suport a les biblioteques rurals s'estructura a través de les *Bibliothèques Départementales de Prêt (BDP)*, que actuen com a centres de recursos, formació i suport tècnic per als municipis petits. Aquest model es basa en convenis plurianuals i fomenta la creació de xarxes intermunicipals (*EPCI*), on diverses comunes comparteixen catàleg, personal i pressupost. **L'aprenentatge clau per a Catalunya és la importància de comptar amb una estructura de suport supralocal estable i professionalitzada que acompanyi els ajuntaments.**

El Model Gallec: Planificació Centralitzada i Equitat Territorial

Galícia aborda el repte de l'equitat territorial a través d'una planificació liderada per la Xunta de Galícia. L'eina principal és el *Mapa de Bibliotecas Públicas*, que funciona com un instrument de diagnosi per analitzar indicadors, detectar buits en la cobertura del servei i planificar les inversions públiques de manera estratègica. **L'aprenentatge principal és la necessitat de disposar d'una eina de planificació nacional que permeti identificar les zones amb més necessitats i prioritzar les actuacions per garantir l'equitat.**

El Model Navarrès: Serveis Mòbils Integrals i Gestió Comarcal

Navarra combina de manera eficaç la gestió a través de mancomunitats amb serveis mòbils integrals. Projectes com el bibliobús *Berragu* van més enllà del simple préstec de llibres, oferint connexió a internet, suport per a tràmits administratius i activitats de dinamització, convertint-se en autèntics centres de serveis itinerants. **La lliçó fonamental d'aquest model és el valor de la flexibilitat i la integració de serveis per donar una resposta adaptada a les necessitats de poblacions disperses.**

Aquests exemples consolidats no només inspiren el model català, sinó que en demostren la viabilitat i proporcionen un full de ruta provat per a la seva implementació.

5. Recomanacions i passos a seguir

Aquest informe no pretén ser un punt final, sinó un punt de partida accionable per transformar la realitat dels serveis bibliotecaris als micropobles. Les seves propostes ofereixen una resposta integral a diversos reptes estratègics de país: l'equitat territorial, el repte demogràfic, el reforç educatiu, la garantia de drets culturals i la inclusió digital. És urgent iniciar un diàleg institucional amb el Govern de la Generalitat, les Diputacions i el món local per traduir aquestes propostes en polítiques públiques concretes i efectives, i construir així una Catalunya rural moderna, resilient i culturalment vibrant.

Les recomanacions finals per avançar cap a un model de lectura pública rural equitatiu i sostenible són:

1. **Actualitzar el marc normatiu** del Sistema Bibliotecari de Catalunya per reconèixer la singularitat dels micropobles i els municipis rurals, flexibilitzant els estàndards actuals i definint un model específic de servei rural que prioritzi la cooperació, la dinamització i la multifuncionalitat, ajusti les competències a les necessitats identificades i creï un sistema de concertació d'actuacions i finançament per a organitzar la prestació de serveis a l'àmbit rural. Fer-ho en un marc que incorpori tots els agents necessaris.
2. **Crear un programa de finançament estable i plurianual** basat en el model de coresponsabilitat proposat (Generalitat, Diputacions, Consells Comarcals i ajuntaments), que garanteixi la sostenibilitat dels serveis i prioritzi la inversió en personal, formació i activitats.
3. **Impulsar un Mapa de Lectura Pública Rural de Catalunya** com a eina de diagnòstic inicial i establir un **Observatori** permanent per al seguiment d'indicadors, l'intercanvi de bones pràctiques i la governança del coneixement en l'àmbit rural.
4. **Desenvolupar un pla de professionalització i formació** adreçat als agents de lectura del món rural (professionals i voluntaris), promovent models de gestió compartida de personal a escala comarcal per garantir la qualitat i l'estabilitat dels equips.
5. **Constituir una Xarxa Catalana de Biblioteques Rurals i de Micropobles** com a espai permanent de cooperació, intercanvi de bones pràctiques i interlocució institucional, per donar continuïtat a l'impuls generat per aquest grup de treball i assegurar que la veu del món rural sigui escoltada.
6. Establir un calendari per a **desplegar el sistema i fer CAMÍ** amb les parts implicades.

Aquest document és el resultat d'un projecte que ha comptat amb el finançament de